

## Borgar, soldater och sjömän.

Bild: Långhundraleden. Bild: Karta över östra Europa.

Varför byggde man borgar, varför fanns det soldater som stred på land och sjömän som stred ombord på båtar?

Det har inte varit krig i Sverige på mer än 200 år. Innan dess var Sverige i krig med andra länder i flera hundra år, med korta fredstider emellan. Innan det fanns något som hette "Sverige" fanns det många småkungar och hövdingar som slogs om makten över olika landområden. Man seglade också över haven för att erövra rikedomar och fånga slavar eller för att erövra landområden och sedan flytta dit. Från vår del av Sverige seglade man mest österut till det som idag är Finland, Ukraina och länderna vid Svarta Havet.

Området kring det som vi kallar Långhundraleden var från 500-talet och framåt en mycket rik bygd med mäktiga hövdingar och stormannagårdar, som säkert slogs med varandra men också tillsammans drog iväg på krigståg och röveri. Stora gravhögar över mäktiga personer finns t ex vid Vada. Den som lydde under en hövding måste göra krigstjänst till lands eller på hans skepp, när han kallade. Vi berättar mera om detta senare. Till lands kunde man söka skydd i borgar när fiender anföll. Ruinerna av sådana kallar vi idag för "**Fornborgar**".

Bilder: Respektive borg.

Den äldsta borgen du kan finna inom Österåker är **Gottsundaborgen**, som ligger uppe på ett berg vid sjön Storträsket, som var en havsvik och del av farkedens när borgen byggdes. Den är troligen från 100-talet, alltså nästan 2000 år gammal. En lång stenvall skyddar den från landsidan, mot sjön skyddar det höga, branta berget. Stenvallen har haft en träpalissad (en mur av resta trädstammar) längs överkanten. Nedanför borgen vid sjöleden fanns troligen en spärr som sköttes av hövdingens män när krigsfara hotade, eller för att ta skatt av seglande handelsmän.

En annan viktig farled var den längs kusten norrifrån, där de sjöfarande från öster kom inseglande – Grönborgsleden, som vi idag kallar Furusundsleden. Lite söder om dagens färjeläge till Ljusterö låg **Grönborg**, som det inte finns mycket kvar av. Lite söder om Skeppsöds brygga ligger **Knaborg**, som är ett litet fäste på en hög bergknalle. Båda troligen byggda på 900-talet. De var troligen **bevakningsborgar** där man höll utkik mot dem som kom seglande norrifrån i leden – de kunde ju vara sjörövare från andra sidan Östersjön – som då hette "Eysstrasalt" (det östra saltet). Om det kom någon man inte kände igen tände man kanske en varningseld – en "vårdkase". Kanske hade man redan sett eldar tändas norrut, från andra bevakningsborgar.

Innanför Skeppsdals brygga finns två små sjöar i en sedan länge uppgrundad vik. Där finns ruiner av **Taborg**, som troligen byggdes under medeltiden på 1300-1400-talet. Den var en murad stenborg. Legenderna säger att denna borg var ett fäste för sjörövare, som kallades "Vitaliebröder" som härjade i Östersjön i början av 1400-talet. För 600 år sedan var här fortfarande en havsvik, kanske 4--5 meter djup, det räckte bra för den tidens skepp.

Bild: Biskopstuna, inte den tidigare använda teckningen, som är felaktig. Även interiörerna.

Alldeles nära Österskärsskolan och nära Tuna Säteri ligger **Biskopstuna**, som troligen byggdes i början av 1200-talet. Den låg då på en udde ut i det som idag är Tunaviken. Där det ligger villor och radhus idag var det då vatten (ungefär 4-5 meter högre än idag). Biskopstuna var en av tre **skatteborgar**, som ärkebiskopen i Upsala då hade för att samla in sin skatt från bönder och fiskare (och seglande handelsmän). De andra två skatteborgarna låg vid Almare Stäket och Biskops Arnö på Mälarsidan. Biskopstuna har gått igenom många öden, här har strider stått mellan svenskar och danskar. Borgen revs till större delen av Gustav Wasa på 1500-talet. Sjöstrid mellan svenska och danska fartyg skedde i Tunaviken så sent som **1612** då Sverige och Danmark var i krig.

Bild: Vrakresterna samt Putto- figurerna från det sänkta danska skeppet.

Bild: Karta över Furusundsleden.

Borgar och nutida **fästningar** för att hindra fiender att segla in till Stockholm hittar du i Waxholm (och det ligger inte i Österåker) och på olika ställen ute i skärgården. Fästningen i Waxholm hindrade den ryska flottan att segla in till Stockholm när den härjade längs svenska kusten år 1719.

Bild: Waxholms Kastell och bilden av ryska galärer som bränner Östanå.  
Bild: Siaröfortets kanontorn.

I början av 1900-talet byggde Sverige ut ett kraftigt kustförsvar med fästningar med grova kanoner. En sådan fästning är **Siaröfortet**, som ligger på Kyrkogårdsön vid Siarö vid Ljusterös norra ände. Detta fort kan man besöka, visningar ordnas. Här fanns två grova kanoner (15 cm) som kunde skjuta granater ända upp till Kapellskär och Söderarm för att hindra fartyg att gå in den vägen. Uppe på **Lagnöberg** vid Klintsundet på Ljusterö fanns också ett **batteri** med två ännu grövre (24 cm) kanoner, som kunde skjuta granater långt ut i skärgården mot andra inseglingsvägar.

Bild: Ingången till Lagnöberg.

I Österåker finns flera slott och säterier, som inte har varit byggda som borgar eller fästningar, Dem får du lära mera om i ett annat kapitel.

Bild: Ur Olaus Magnus historia.

Det var mycket ofta krig i gamla tider. Det var ett vanligt sätt för en hövding eller kung att försöka öka makten, Det gällde att erövra större landområden eller viktiga naturresurser eller säkra segelvägar för handelsskepp och krigsfartyg. Sverige blev en enad och sammanhållen nation med Gustav Wasas styrelse under 1500-talet och var sedan i krig på olika sätt fram till 1814, med korta avbrott av fred. Tidigare var det ofta krig mellan olika kungar inom det som sedan blev Sverige, Norge och Danmark. Finland blev en del av Sverige på 1200-talet och det blev ofta krig med olika kungar i det som sedan blev Ryssland. Vi kan tycka att det är hemskt och konstigt att man krigade så mycket, men det var naturligt för den tidens människor. Det fanns människor som ville ha en fredlig värld redan då, men de hade inte makten.

Att gå ut i krig kan också vara att försvara sitt eget land, sin egen gård, sin familj. Det kändes nog ofta så i forna tider när soldater eller krigsskepp härjade. När då hövdingen kallade alla ”man ur huse” var det vanligen sitt eget man ville skydda.